

MOȘTENIREA MONAHILOR ȘI ÎNCĂLCAREA DREPTULUI LA PROPRIETATE A MOȘTENITORILOR

Drd. Tiberiu N. CHIRILĂ,

Academia de Studii Economice din București, Facultatea de Drept,

Abstract: *In this article we will submit for analysis, a decision of the ECHR regarding the monastic succession in Holy Mount Athos, having as successors on the one hand the monastery where the monk lived and on the other hand the legal heirs. The case originates in an application (no. 18312/12) against the Hellenic Republic involving three Greek nationals, who referred to the ECtHR on 26 March 2012 under Article 34 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The applicants complained of the violation of their right to respect for property, as a result of the application by the Greek courts, in particular, of the provisions of Article 101 para. 2 of the Statutory Charter of Mount Athos, concerning the situation of a monk who, on the date of his death, had left the monastery where he had been ordained into monasticism, instead of the provisions of the civil code applicable in matters of succession.*

Keywords: *heritage, monk, goods, ECHR, successors, Mount Athos.*

1. Precizări prealabile

Normele special instituite pentru patrimoniile monahilor și succesiunile lor își au originile în dreptul bizantin nomocanonic cu aplicabilitate și astăzi.

Reglementările privind patrimoniul și succesiunile monahilor pe teritoriul statului elen au ca fundament Legea GYID/3414/1909¹, în vigoare prin articolul 99 din Legea de instituire a Codului civil elen, articolul 7 alineatul (2), Legea 4684/1930², art. 25, Legea 1918/1942 art. 1 și Legea 2067/1952³. Toate aceste prevederi stipulează faptul că patrimoniile succesoriale ale monahilor revin Bisericii, în speță mănăstirilor în care au viețuit, cu cote părți din rezerva succesorală pentru

¹ Legea GYID/1909, publicată în Monitorul Oficial Nr. 270/19.11.1909 „Despre Fondul Ecclesiastic General și administrarea Mănăstirilor” care a intrat în vigoare prin articolul 99 din Codul civil (Εισαγωγικός Νόμος του Αστικού Κώδικα/ Introductory Law to the Civil Code).

² Legea 4684/1930, publicată în Monitorul Oficial, Nr. 150A/10.05.1930.

³ Decretul Legislativ Nr. 2185/1952, publicat în Monitorul Guvernului, Nr. 217A/15.08.1952.

moștenitorii legali. Dacă monahul nu va face precizări în legătură cu patrimoniul său și legatarii testamentari, 50% din patrimoniu merge la Fondul Bisericesc Financiar Central, iar restul de 50% către mănăstirea în care acesta a viețuit.

Patrimoniul călugărilor din Sfântul Munte Athos este reglementat aparte prin Ordonanța Legislativă nr. 10 din 16 septembrie 1926, Despre carta Țării Sfinte art. 101⁴, prin articolul 99 din Legea de instituire a Codului civil elen care a ținut în vigoare articolul din Cartă. Regulile succesorale sunt aplicate după criteriile enunțate privind momentul tunderii în monahism, dar și forma de viațuire adoptată chinovitică sau idioritmică⁵.

Se poate observa diferența legislativă aplicabilă pe teritoriul statului grec în ceea ce privește succesiunea monahilor și a ieromonahilor, diferit de reglementările statutare ale Sfântului Munte ca formă de adoptare, dar ca esență la fel, fiind de inspirație bizantină ambele.

Rolul instituțional al Bisericii este evident în întregul spectru al spațiului european.

În speța supusă analizei, reclamanții au vândut unor terți cumpărători o proprietate pe care au moștenit-o de la unchiul lor, care era călugăr. Acesta părăsise mănăstirea, dar acest fapt nu a fost confirmat de un certificat de scutire de îndatoririle monahale eliberat de mănăstire. În urma vânzării, mănăstirea, care nu a purtat anterior discuții cu reclamanții, a dat în judecată cumpărătorii, solicitând recunoașterea dreptul de proprietar asupra imobilului în cauză. Acțiunea a fost admisă, iar reclamanții au fost obligați să restituie cumpărătorilor suma achiziției.

Curtea de la Strasbourg a considerat că obligația reclamanților de a rambursa prețul vânzării proprietății lor, rezultă dintr-o decizie luată de instanțele elene conform căreia părțile interesate nu erau proprietarii imobilului, deoarece monahul părăsise „fără acord” mănăstirea. Astfel, urmărirea dreptului de proprietate constituie o „povara specială și excesivă” care nu poate fi justificată prin existența unui interes general legitim urmărit de autorități.

⁴ Ordonanța Legislativă Nr. 10/16 septembrie 1926, Despre carta Țării Sfinte, Art. 101, „Averea fiecărui monah revine mănăstirii de care aparține, de vreme ce respectivul monah i-a cedat în scris toată averea sa înainte să fie tuns în monahism. De asemenea, toată averea dobândită de respectivul monah după tunderea sa revine mănăstirii, indiferent că acesta a murit în alt loc. Pentru datoriile monahilor nu este responsabilă mănăstirea de care aceștia aparțin, de vreme ce acestea au fost făcute fără permisiunea scrisă a mănăstirii. Frații de la chinovii nu pot avea avere proprie”.

⁵ Idioritmia este formă de organizare monahală în care călugării duc o viață liberă, cu avere personală, cu gospodăria proprie (case, grădini etc.) așezate în preajma bisericii mănăstirii, dar și în afară de incintă. Călugării cu organizare idioritmică trăiesc totuși în comunitate în timpul slujbelor la biserică; și în aceste mănăstiri se află un stareț care este conducătorul și care veghează la buna desfășurare a disciplinei și a împlinirii îndatoririlor față de biserică ale monahilor din mănăstirea respectivă.

2. Cauza în fapt și în drept

Reclamanții, Grigorios, Kariaki și Panayiota Liamberi, sunt cetățeni greci, toți trei fiind urmașii, în calitate de nepoți, ai monahului Ioannis V. care a achiziționat un teren în Pireu în 1934 și și-a construit o casă acolo.

Cauza face referire la o procedură de recuperare a proprietății introdusă la instanțele civile grecești, împotriva reclamanților în 2002, de către Mănăstirea „Marea Lavră Sfântul Atanasie” de pe Muntele Athos, cea mai mare așezare monahală din Grecia.

În anul 2001 reclamanții au vândut proprietatea către C.T. și A.S. pentru suma de 352.164 euro. Cumpărătorii au demolat casa existentă pentru a-și construi propria casă. În urma vânzării, mănăstirea, care nu avusese nicio legătură anterior cu reclamanții și nu și-a înregistrat pretenții asupra imobilului, a introdus acțiune împotriva cumpărătorilor C.T. și A.S., urmărind să-i fie recunoscut dreptul de proprietate asupra imobilului în cauză.

Astfel, mănăstirea pretinde că Ioannis V., care purta un alt nume ca și monah, face parte din obștea sa de călugării mai înainte de anul 1921. Carta Sfântului Munte prevede că orice proprietate dobândită de un călugăr după tunderea în monahism, va aparține mănăstirii atâta timp cât aceasta nu l-a demis pe călugăr din motive religioase, devenind proprietară de drept a bunurilor acestuia.

În ultimă instanță, acțiunea mănăstirii de recuperare a proprietății a avut succes. Instanța a constatat că imobilul în cauză nu ar fi putut niciodată să fie lăsat moștenire de către Ioannis V. moștenitorilor săi, datorită statutului său de monah în cadrul mănăstirii Marea Lavră de pe Muntele Athos. În plus, legea greacă prevede, conform decretului din 1926 privind Carta Muntelui Athos, că dreptul de proprietate al mănăstirii nu au fost supus niciunui termen de prescripție.

Cumpărătorii C.T. și A.S., la rândul lor, au intentat în 2003 acțiune de sechestrul asupra bunurilor reclamanților în scopul rambursării prețului, iar solicitanții au fost obligați să ramburseze prețul de vânzare către cumpărători. Invocând în special articolul 1 din Primul protocol adițional (protecția proprietății)⁶, reclamanții s-au plâns de o ingerință în drepturile lor asupra proprietății unchiului lor Ioannis V.

⁶ PRIMUL PROTOCOL ADIȚIONAL LA CONVENȚIA din 20 martie 1952, Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei, hotărâte să ia măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a drepturilor și libertăților, altele decât cele care sunt deja înscrise în titlul I al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, au convenit asupra celor ce urmează: Articolul 1, Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le considera necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.

3. Decizia Curții Europene în ansamblu

Curtea a reținut că intervenția în cauză a fost „solicitată de lege”, așa cum prevede articolul 1 din Primul Protocol adițional la Convenție, în speță articolul 101 din Carta Muntelui Athos și articolul 21 din Decretul din 22 aprilie și 16 mai 1926. Intervenția a urmărit și un scop legitim, și anume protejarea bunurilor imobile ale mănăstirilor de tentativele de uzurpare a terților.

Cu toate acestea, este de competența Curții să analizeze, în lumina regulii generale prevăzute la articolul 1 din Primul Protocol, dacă a fost realizat un echilibru just între cerințele interesului general și drepturile persoanelor în cauză. Curtea a reamintit în această privință că preocuparea de a asigura un „echilibru just” între cerințele interesului general al comunității și cerințele de protecție a drepturilor fundamentale ale individului se reflectă în structura articolului 1 din Primul Protocol.

În special, trebuie să existe o proporționalitate rezonabilă între mijloacele utilizate și scopul urmărit de orice măsură luată de stat, inclusiv măsuri de privare a unei persoane de proprietatea sa. În orice caz privind presupusa încălcare a acestei dispoziții, Curtea trebuia să stabilească dacă, din cauza acțiunii sau inacțiunii statului, persoana în cauză trebuia să suporte o sarcină disproporționată și excesivă.

În speță, Curtea a reținut de la bun început că, potrivit dreptului elen, așa cum este aplicabil în speță în temeiul articolului 101 alin. (2) din Regulile Muntelui Athos, toate bunurile dobândite de un călugăr după tunderea în monahism, aparțin mănăstirii, indiferent de locul morții călugărului, atâta timp cât acesta din urmă nu a fost eliberat de atribuții. Călugărul își poate transfera moștenirea familiei sale sau persoanelor la alegere numai atunci când a părăsit mănăstirea în mod „legal”, ceea ce este atestat printr-un certificat de scutire de îndatoririle monahale eliberat de mănăstire. În acest caz, cele trei organisme care au examinat cazul reclamanților au aplicat articolul 101 alineatul (2) din Carta Sfântului Munte Athos. Curtea de Apel a hotărât că defunctul și-a continuat existența ca monah, chiar dacă a părăsit manastirea fără acord, trăind conform regulilor monahale și că nu a părăsit definitiv mănăstirea de drept, chiar dacă nu s-a întors niciodată acolo, iar moștenirea sa trebuia restituită mănăstirii în temeiul articolului 101 alin. (2) din Cartă.

Curtea a reținut că existența unui acord al mănăstirii nu reiese din nicio dovadă depusă la dosar.

Curtea nu a putut să fie de acord cu argumentul conform căruia, obligația revine terților care pretind drepturi asupra moștenirii unui călugăr decedat, să dovedească că acestuia din urmă i s-a eliberat un certificat de concediu de către mănăstire sau că a părăsit mănăstirea în mod arbitrar. Dacă mănăstirea nu a respectat condițiile de fond și de formă prevăzute la articolul 96 din Carta legală a

Muntelui Athos, se consideră că acest fapt nu poate cădea în sarcina moștenitorilor călugărului, care să dovedească, câteva decenii mai târziu, modul în care unchiul lor a părăsit mănăstirea.

În plus, în lipsa dovezilor existenței unui permis provizoriu de ieșire sau a unui certificat de concediu eliberat de mănăstire, Curtea a considerat că trebuie să țină cont de dorințele lui Ioannis V., fapt ce se reflectă în comportamentul pe care acesta l-a adoptat, părăsind mănăstirea. Unchiul reclamanților stabilindu-se în Pireu a dobândit de la sora sa, proprietatea în litigiu, pe care a deținut-o până la moarte și pe care a transferat-o celeilalte surori a sa. În opinia Curții, aceste fapte arată clar că Ioannis V., a ales de bunăvoie să părăsească viața monahală și să nu se mai întoarcă niciodată la mănăstire și a hotărât să nu transfere moștenirea dobândită după ce a părăsit mănăstirea acesteia din urmă. Aceste mutări presupun așadar o ieșire din mănăstire care nu respecta regulamentul intern.

Pe lângă împrejurările arătate mai sus, Curtea reține și faptul că moștenirea dobândită de un călugăr după tunderea sa în monahism, trebuie să revină mănăstirii. Mai precis, articolul 94 din Carta Statutară a Muntelui Athos obligă mănăstirea să țină un „registru al călugărilor” care să cuprindă toate informațiile personale utile legate de viața lor monahală. Se pare că acest registru, după cum reiese din cazul analizat, este inaccesibil celor interesați, chiar și instanței care va fi competentă să se pronunțe asupra unui litigiu privind statutul de călugăr al persoanei. Continuarea, încetarea temporară sau dispariția statutului călugărului nici măcar nu figurează în registrul de stare civilă al monahilor, astfel că, dacă are loc un transfer al proprietății monahului ulterior către un terț de bună-credință, acesta din urmă poate, ca și în speță, să fie decăzut din dreptul său.

Tot în această privință, Curtea a reținut că, pentru a stabili faptul că mănăstirea era proprietara imobilului în cauză, instanțele interne au aplicat automat articolul 21 din Decretul din 1926, care a avut ca rezultat extinderea tratamentului favorabil acordat Mănăstirii. În plus, deși instanța de trimitere a subliniat că reclamanții nu au ridicat problema *acquis-ului* în mod precis, a examinat această problemă pe fond. Totuși, o astfel de aplicare automată și absolută echivalează cu acordarea mănăstirilor unui privilegiu de proprietate virtuală și scutire de un proces juridic, fără a lua în considerare mai multe elemente ce țin cont de interesele privind protecția interesului individual și protecția interesului general. În speță, aceste date constau în numeroase acte de ocupare efectuate de strămoșii reclamanților de-a lungul mai multor decenii (inclusiv plata impozitelor pe proprietate și locale precum și a impozitelor pe moștenire), creanțe ale acestuia asupra proprietății în litigiu și cu observația că terenul fusese oferit inițial de către Ministerul Bunăstării de atunci uneia dintre surorile lui Ioannis V. și care apoi a fost transmis din generație în generație în cadrul aceleiași familii.

Concluzii

Combinarea acestor două privilegii, adică, pe de o parte, faptul că moștenirea dobândită de un călugăr după tunderea în monahism trebuie predată mănăstirii și, pe de altă parte, incapacitatea persoanei în cauză de a folosi proprietatea dobândită, dacă era justificată, precum și absența unei garanții în folosul călugărului și al beneficiarilor săi, au avut ca rezultat impunerea unei sarcini disproporționate asupra acestora. Cu toate acestea, acești factori nu au fost luați în considerare de Curtea de Apel și de Curtea Supremă, care au examinat cazul reclamanților.

Având în vedere cele de mai sus, Curtea a reținut că obligația reclamanților de a rambursa prețul de vânzare al proprietății lor către cumpărători, care decurge din decizia luată de instanțele elene conform căreia părțile interesate nu erau proprietarii imobilului în cauză, constituie o „sarcină specială și excesivă” care nu poate fi justificată prin existența unui interes general legitim urmărit de autorități.

În consecință, obiecțiile Statului au fost respinse, iar CEDO a constatat o încălcare a dreptului de proprietate (articolul 1 din Primul Protocol adițional).

În lumina acestei concluzii, Curtea consideră că nu s-a ridicat nicio problemă separată în temeiul articolului 14 din Convenție. Prin urmare, nu a fost necesar să se examineze această plângere.

CEDO a constatat o încălcare a dreptului de proprietate (articolul 1 din Primul Protocol adițional) și a acordat suma de 150.000 EUR cu titlu de daune și prejudiciu moral în favoarea reclamanților.

Bibliografie:

1. Panagioti Panagiotákis, Η οργάνωσις του μοναχικού πολιτεύματος εν Αγίῳ Ὄρει Ἀθῶ (Organizarea vieții monahale în Sfântul Munte), A.E.K.D. IV/Atena, 1949.
2. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-204817%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-204817%22]})